

Ansvarsfulla materialval i anläggningsbranschen – riskanalys och målbild för branschen

Hållbarhet i leverantörskedjor har fått allt större uppmärksamhet de senaste åren inom de flesta branscher. Projektet Ansvarsfulla materialval i anläggningsbranschen har utförts för att lägga en gemensam grund till arbetet med hållbara leverantörskedjor inom anläggningsbranschen. Arbetet med frågan är i startgroparna och inom ramen för projektet har ett antal av branschens aktörer gemensamt tagit fram en målbild för var vi är inom området om 5-10 år. Målbilden har konkretiserats och hinder, drivkrafter och strategier för ansvarsfulla materialval har identifierats och presenteras i rapporten.

Bakgrund

Bygg- och anläggningssektorn bedöms tillsammans stå för cirka 40 % av all resursanvändning i form av material och energi. Materialanvändningen ger upphov till påverkan på miljö och sociala förhållanden vid konstruktion och användning, och inte minst vid tillverkning av materialen. I anläggningsbranschen har sociala krav hittills inte varit någon stor fråga, förutom i vissa specifika fall. Samtidigt blir det vanligare att privata och offentliga aktörer ställer krav på social hållbarhet i sina leverantörskedjor. Krav på ansvarsfulla materialval börjar också komma i certifieringssystem för byggnader och anläggningsprojekt, som BREEAM och CEEQUAL. Det har dock hittills saknats en bredare och branschgemensam

hantering av dessa frågor i anläggningsbranschen. Eftersom det finns många gemensamma risker och förutsättningar i branschen inom detta område finns det mycket att vinna på att samarbeta och arbeta fram ett gemensamt synsätt, vilket är utgångspunkten för projektet Ansvarsfulla materialval i anläggningsbranschen.

Syfte

Projektet syftade till att lägga en grund för utveckling av arbetet med hållbara leverantörskedjor i anläggningsprojekt. Rapporten ger en samlad bild av möjliga sociala och miljömässiga risker förknippade med ett antal utvalda material- och produktgrupper. Ett annat syfte var att beskriva förutsättningarna för att ställa sociala och ekologiskt hållbara krav i anläggningsbranschen som ett underlag för att prioritera åtgärder och gemensamma insatser. Dessutom har projektet förankrat resultatet i branschen genom att bjuda in till en gemensam workshop med olika branschaktörer.

Genomförande

Peab, Skanska, Trafikverket och NCC har tillsammans med WSP och med stöd från SBUF har drivit arbetet kring Ansvarsfulla materialval i anläggningsbranschen. Inom projektet valdes sex material ut baserat på affärsmässig betydelse för anläggningsbranschen, både utifrån volym och ett riskperspektiv: Betong, stål, asfalt, natursten, trä och plastprodukter.

Risken i leverantörskedjan har definierats som risk för negativ påverkan för människa och miljö från utvinning till färdig produkt. Research har gjorts för att identifiera möjliga branschrisiker och

specifika risker kopplat till råvara, material och tillverkning av produkt. För varje material sammanfattas riskområden för respektive materials leverantörskedja baserat på den kunskap om marknaden som har inhämtats inom ramen för projektet indelat på miljö och sociala aspekter – mänskliga rättigheter. De nio planetära gränserna har varit utgångspunkt för att identifiera miljömässiga risker och för de sociala aspekterna har FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter samt ILOs kärnkonventioner varit utgångspunkten.

Resultat

De drivkrafter för ansvarsfulla materialval i anläggningsbranschen som identifierats är:

- Förväntningar från intressenter och samhället i stort att leva upp till människorättsnormer, sanktionerat bland annat genom politiska målsättningar genom offentlig upphandling, mediegranskning, investerarperspektiv och kritiska organisationer som granskar företagsuppförande
- Marknadsföring – Imageskapande, goodwill
- Ökad hållbarhetsprestanda – Nå egna uppsatta hållbarhetsmål
- Egen utveckling – pilottest av nya verktyg och idéer eller användning av existerande verktyg för hållbarhetsklassning eller certifieringar

Inom ramen för projektet har även hinder för att göra ansvarsfulla materialval identifierats, vilka bör hanteras eller tas hänsyn till i fortsatt arbete. Dessa hinder är:

- Komplex område med utmanande problemställningar som ofta kräver långsiktiga lösningar genom samverkan mellan olika aktörer
- Kompetens, resurser och incitament i projektorganisationerna saknas
- Resurskrävande att följa upp
- Svaga krav från beställare
- Branschens medvetenhet låg relativt andra branscher
- Risker finns ofta långt från avtalspart
- Kostnader och ekonomiska drivkrafter dåligt kända

Eftersom leverantörskedjorna ofta består av många led från olika ursprungsländer är arbetet att säkra ansvarsfulla inköp komplext och resurskrävande. Det finns dock idag flera olika strategier och verktyg för att minska risker för negativ påverkan på sociala och miljömässiga aspekter i leverantörskedjan, som hållbarhetsklassning, uppförandekoder och materialcertifieringar, vilka beskrivs i rapporten. De olika strategierna och verktygen som utvecklats har olika syften och inriktning, och har därmed olika fördelar och begränsningar vilka bör vägas in i fortsatt arbete.

I samarbete med styr- och arbetsgrupp för projektet har en målbild för anläggningsbranschen och arbetet med ansvarsfulla materialval framåt utarbetats. Målbilden har en tidsram på 5 till 10 år och ämnar vara grund för det fortsatta arbetet. Målbilden är:

- Ansvarsfulla inköp är en naturlig del i anläggningsbranschen.
- Det är "coolt" att arbeta med ansvarsfulla inköp – statusen har ökat och attityden förändrats. Vi har tagit vara på erfarenheterna med miljöhänsyn i inköp och gjort samma resa.
- Vi har höjt kompetensen på bred front och vågar vara transparenta eftersom vi har ökat insikt och kunskap om anläggningsbranschens leverantörskedjor. Vi har gemensamt i branschen, och tillsammans med materialleverantörerna minskat riskerna, men också börjat arbeta med att aktivt åstadkomma förbättringar i leverantörskedjan.

- Vi samverkar kring branschrelevanta verktyg, certifieringar och standarder – dessa ses mer som värdefulla än administrativ börda.

Utifrån målbilden diskuterades under en branschgemensam workshop hur vi gemensamt skulle kunna utmana branschen och tänkbar väg framåt. Det viktigaste att börja med är:

- Branschsamverkan
- Ta fram märkning/kriterier för gemensam nivå
- Involvera beställare
- Uppföljning av efterlevnad

Slutsatser

Slutsatserna från riskanalysen är att riskerna för negativ påverkan på människa och miljö för ett material är dynamiska och varierar över tid och specifik leverantörskedja. Den generella riskbilden ser dock olika ut för de kartlagda materialen och ger ett första underlag för att prioritera insatser för kravställning, verktyg och uppföljning av olika material i anläggningsbranschen och i specifika projekt. Risker inom området sociala aspekter är starkt förknippade med tillverkningsort, men finns inte endast i så kallade högriskländer utan finns även för svensk produktion. Risker på miljöområdet är till viss del förknippade med tillverkningsort. Samtliga material har höga miljörisker i leverantörskedjan – ofta för klimatpåverkan, markanvändning och biologisk mångfald och är mest markanta för produktion av råvarorna.

Ofta finns de allvarligaste riskerna för både miljö och mänskliga rättigheter långt ner i leverantörskedjan och är förknippade med utvinning av råvara. Komplexa leverantörskedjor och okänt ursprung försvårar identifiering och hantering av risker. Insikt och kunskap om risker inom området mänskliga rättigheter och företags ansvar för att hantera dessa är framväxande. Därför bör riskerna kartläggas mer detaljerat och aktörsspecifikt för att ge underlag till tillfredställande hantering av risker inom ett anläggningsprojekt eller en leverantörsportfölj.

Ytterligare information

Kontaktpersoner:

Sara Hjelm, WSP, tel 010-722 81 72,
e-post: sara.hjelm@wspgroup.se

Rebecca Johansson, WSP, tel 010-722 81 74,
e-post: rebecca.johansson@wspgroup.se

Stefan Uppenberg, WSP, tel 010-722 78 13,
e-post: stefan.uppenberg@wspgroup.se

Ingela Söderlind, Peab, tel 060-16 80 21,
e-post: ingela.soderlind@peab

Litteratur:

- Ansvarsfulla materialval i anläggningsbranschen – Analys avseende miljö och sociala risker (av S Hjelm, R Johansson, S Atler, O Johansson, S Absér och S Uppenberg, 52 sidor)
Rapporten kan laddas ned på www.sbuf.se under projekt 13044.

Internet:

UN Guiding Principles on Business and Human Rights
www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciples-BusinessHR_EN.pdf
Planetary Boundaries www.stockholmresilience.org/21/research/research-programmes/planetary-boundaries.html